

textu a upozorňují i na některá možná nebezpečí a rizika (např. vědomí, že má práce je někým pozorně a neustále hodnocena, může vést až k pocitu „Velký bratr tě sleduje“).

V předposlední kapitole se autoři zabývají problematikou analýzy a interpretace výsledků výzkumu a možnostmi jejich publikace. Je upozorněno na takové skutečnosti jako např. nutnost kontroly získaných dat (nejen při jejich vkládání do počítače), možnosti jejich redukce, jsou rozebrány vybrané aspekty a strategie kvantitativní a kvalitativní analýzy (konkrétní metody statistické analýzy dat však musí čtenář hledat jinde). Nastíněny jsou také některé otázky související s psaním závěrečné výzkumné zprávy nebo s volbou jejího stylu, přičemž autoři připojují i užitečné rady týkající se možnosti publikace v různých typech časopisů, určení autorství a míry spoluautorství, využití výsledků výzkumu v praxi, aby se nestal jen „prázdným cvičením“ atd. Poslední, dvanáctá kapitola je věnována sumarizaci základních poznatků a názorů.

Závěrem této recenze lze připomenout konstatování z úvodu: autoři se pokusili vyprávět „příběh výzkumu“ a je možno říci, že tento úkol zvládli úspěšně. Jejich kniha představuje praktického a užitečného průvodce různými etapami výzkumného procesu, přičemž je zdůrazněno, že repertoár výzkumných postupů a technik se neustále obohacuje, ale při volbě konkrétních metod je třeba pečlivě zvažovat jejich přednosti i nedostatky. Jak sami konstatují, nedomnívají se, že přečtení jejich knížky a dobrá znalost výzkumných metod povedou samy o sobě k perfektně realizovanému výzkumu; mohou však napomoci tomu, aby čtenáři byli schopni ve svých výzkumech činit poučená rozhodnutí nebo alespoň poučené kompromisy. Kniha je určena především studentům psychologie a praktikům, kteří chtějí realizovat vlastní výzkum, ale její prostudování lze doporučit všem profesionálům z oblasti tzv. pomáhajících profesí i těm, kteří rezignovali na vlastní výzkum, ale chtějí lépe porozumět publikovaným studiím.

*E. Šiška*

Z. Matějček:

**ŠKOLA RODIČŮ**

*Praha, Maxdorf 2000, 285 s.*

Jednu ze svých mnoha tváří obrací psychologie k nejširší veřejnosti. Ta pak rozhodne, jestli je psychologie věda potřebná a užitečná. Je třeba přiznat, že při popularizaci psychologických poznatků nejsme jako psychologové příliš aktivní, možná ani úspěšní a neúměrně velký prostor přenecháváme nadšencům, kteří leckdy nedisponují ničím jiným než právě zájmem a nadšením.

Psychologie pak zůstává pro některé uživatele magií a pro jiné zcela nepotřebnou disciplínou, protože omílané psychologické banality zvládne každý laik bez hlubšího psychologického vzdělání.

Pro profesora Matějčka už léta platí, že se systematicky snaží kultivovat nejširší veřejnost v oboru psychologie. Činí tak ve všech sdělovacích prostředcích, snad jedině internet zůstává zatím stranou jeho zájmu. Toto jeho úsilí je někdy zlehčováno, i když je zřejmé, že máme šanci prosadit jen tolik odborné psychologie, kolik je společnost schopná vstřebat, a pouze na té úrovni, kterou přijímající strana disponuje. Myslím, že právě prof. Matějček nejvíce posunul v určitých dílčích oblastech psychologické povědomí české společnosti.

Kniha je sestavena z 83 příspěvků, které v posledních několika letech z pera autora vycházely v poradně Květů, případně v jiných časopisech. Tento přístup má obecně některé výhody. Autor nemůže být příliš rozvleklý, musí se snažit úsporně směřovat k řešení a respektovat tak limity dané rozsahem časopisu. Dvou nebo třístránkový text zvládne přečíst každý. Na druhé straně může dojít ke zjednodušení, kontext, ve kterém se doporučení odehrává, nemůže být probraný důkladně. Pokud redakce časopisu vychází pouze z dopisů, které skutečně přijdou, mohou být některé problémy probírány opakovaně, jiné, stejně důležité, se neobjeví vůbec. Knížka nabízí několikrát téma specifických poruch učení a chování, dále pak mozaiku problémů, se kterými se setkává prof. Matějček ve svých výzkumech a v poradenské praxi.

Namátkou jmenuji pěstounskou péči, porozvodovou situaci, lhaní, krádeže, neprospěch, vztahy s prarodiči, sourozenci, přetěžování dětí apod.

Matějček je ve svých názorech léta konzistentní. Posouvá je v souladu s novými poznatky, základní linie zůstává v podstatě neměnná. Píše navíc pěkně česky, bez zbytečných berliček cizích slov. Články jsou vystavěny srozumitelně, chápeme, co chce autor sdělit. Bez povšimnutí by neměl zůstat fakt, že Matějček dokáže propašovat do textů pro rodiče značné množství výzkumných i seriózních teoretických poznatků. Při psaní vychází důsledně od zájmů a názorů, se kterými uživatelé přicházejí.

Životnost každé knížky pro rodiče je omezena na patnáct, dvacet let. Který rodič by se dnes při výchově dítěte řídil podle prof. Brdlíka, do historie se poměrně rychle přesouvají knihy prof. Švejcar. Podobný osud čeká časem i recenzovaná kniha. Dnes je však cenným zdrojem informací, názorů, přístupů pro rodiče a vychovatele. Doporučil bych ji i učitelům, lékařům či praktickým psychologům. Je velice smutné, když tito odborníci nedovedou s rodiči

kloudně pohovořit, sdělit jim výsledky vyšetření, navrhnout realizovatelná doporučení. S Matějčkem jako tahákem „pod lavicí“ by přitom velmi slušně vystačili v celé řadě situací. Pokud máme v zásobě zkušenosti a dostatek „řeč“ , tak alespoň stojí za to konfrontovat vlastní přístupy s více než padesátiletými zkušenostmi autora. Navíc je to téměř stejné, jako kdybychom autora sledovali při práci, protože profesor Matějček říká klientům ty myšlenky či dokonce věty, které v knize zveřejňuje.

V. Mertin

P. Weiss, J. Zvěřina:

## SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ V ČR – SITUACE A TRENDY

*Praha, Portál 2001, 159 s.*

Těžiště knihy je ve výpovědích českých respondentů o sexuálním chování. Autoři se výsledky zabývají věcně, s vědeckou seriózností a bez předpojatosti jakéhokoliv typu. Vyjadřují se kultivovaným odborným jazykem, přitom však zůstávají ve svých formulacích jasní a dobře srozumitelní.

Publikace je průnikem sociologického, sociálně-psychologického a klinicko-psychologického pohledu. Tématem jsou běžné projevy sexuálního chování, postoje a názory na různé aspekty sexuality a také témata, která přímo či zprostředkovaně implikují problémy a potíže v prožívání sexuality (např. téma zneužití či agrese).

Knihy je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. První kapitola informuje velmi stručně o vývojových trendech v oblasti sexuální morálky. Výklad však směřuje spíše do historie než do současnosti, současné situaci a aktuálním trendům na přelomu století mnoho pozornosti věnováno není.

Ve druhé kapitole autoři charakterizují stav výzkumu sexuálního chování v celosvětovém, evropském a tuzemském měřítku. Upozorňují na metodologické nedostatky těchto šetření, zejména na nedostatky při vytváření reprezentativního výběrového souboru. Všimají si kulturních a dobových specifíků jednotlivých šetření, zamýšlejí se nad současným stavem výzkumu sexuálního chování. Při charakteristice těchto široce koncipovaných kvantitativních výzkumů dokáží postihnout jejich přínos pro různé oblasti klinické a společenské praxe. Cenná jsou upozornění autorů na některé metodologické problémy výzkumu. Často se nebere v úvahu banální samozřejmost, že toho sex těší, ten se o své pocity spíše podělí než ten, kdo má k sexu negativní vztah. Nezanedbatelná je i role sociální žádoucnosti výpovědí determinované významem kulturních standardů mužské a ženské sexuální role. Významnou roli může ovšem sehrávat i celkový

kontext a celkové tematické zaměření výzkumu zahrnujícího otázky na sexuální chování. Příkladem může být odpověď na otázku o frekvenci sexuálního styku a o počtu sexuálních partnerů: bude-li evidentní, že výzkum je primárně zaměřen na úroveň prevence proti HIV/AIDS (kde je vysoký počet sexuálních partnerů ukazatelem rizikového chování), můžeme předpokládat jiný výsledek o počtu sexuálních partnerek (partnerů) než ve výzkumu, kde budou otázky na sexuální aktivitu jedním z indikátorů aktivního životního stylu.

Kapitoly ve výzkumné části mají charakter samostatných výzkumných studií; všechny ovšem vycházejí ze dvou reprezentativních dotazovacích šetření, které proběhly v r. 1993 a 1998. Jde o unikátní a velmi cenné údaje, které popisují trendy v sexuálním chování českých žen a mužů v transformačním společenském období devadesátých let.

Při zkoumání koitálního debutu autoři zjistili, že průměrný věk prvního styku se v průběhu devadesátých let neměnil. Muži vypovídají, že ke koitarché došlo nejčastěji za oboustranné aktivity obou zúčastněných, dívky častěji uvádějí tvrzení, že iniciátorem styku byl partner. Autoři berou tato zjištění jako fakta a vysvětlují je odlišnými standardy sexuálního chování pro muže a pro ženu. Domnívám se však, že přesnější by bylo hledat rodové rozdíly v odlišné interpretaci a atribuci situace koitarché. Pozitivní trend (ze zdravotního hlediska) byl zaznamenán v otázce na antikoncepci při prvním styku – kondom se stává častější formou ochrany.

Další kapitoly jsou zaměřeny na běžné sexuální aktivity – na sebeuspokojování a na partnerský sex. Údaje o frekvenci obou typů aktivit jsou zajímavé. Autoři si však podle mého názoru omezili interpretační prostor tím, že se nezabývají sexuálním chováním vzhledem k aktuálnímu věku respondentů – standardně se omezují na srovnání údajů z r. 1993 a 1998, resp. na srovnání mužů a žen.

Dále se zaměřují na problematiku sexuální vzrušivosti a sexuálního prožívání u ženské části souboru. Ani zde se neprojeví ve srovnání obou šetření významnější rozdíly, navíc nebyly zjištěny ani významnější rozdíly v prožívání českých žen ve srovnání s ženami z dalších evropských zemí a z USA.

Z dalších výsledků vyplývá, že se v devadesátých letech celkově snížil počet sexuálních partnerů a partnerek – i když muži uvádějí v absolutním měřítku vyšší počet, trendy jsou shodné pro obě pohlaví. Zvýšilo se užívání antikoncepce jako takové a vyšší preferenci získaly bezpečnější antikoncepční metody.

Kapitola věnovaná prevalenci homosexuální orientace a homosexuálních aktivit je v našich